

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Silva Rikala

Elokvateatterit huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittäjinä.

Elokuvanäytösten saavutettavuus kuulovammaisten
katsojien kannalta

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Kulttuurituottaja ylempi
ammattikorkeakoulututkinto

Kulttuurituotannon tutkinto-ohjelma
Opinnäytetyö

02.04.2019

Tekijä(t) Otsikko	Silva Rikala Elokuvateatterit huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittäjinä. Elokuvanäytösten saavutettavuus kuulovammaisten katsojien kannalta
Sivumäärä Aika	41 sivua + 4 liitettä 02.04.2019
Tutkinto	Kulttuurituottaja ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Tutkinto-ohjelma	Kulttuurituotannon tutkinto-ohjelma
Ohjaaja(t)	YTT, FL Katri Halonen
<p>Tiivistelmä</p> <p>Elokuviissa käyntiä voidaan tarkastella osana yhteisöllisyyden kokemista, joka kuuluu oikeutena yhdenvertaisesti kaikille kansalaisille. Kuurojen ja kuulovammaisten sekä huonokuuloisten mahdollisuus seurata elokuvaa ilman tekstityksiä on heikkoa tai mahdotonta. Elokuvan esittäminen kuvailevalla tekstityksellä varustettuna lisää kuulorajoitteisten ihmisten mahdollisuuksia osallistua elokuvanäytöksiin yhdenvertaisesti muiden kävijöiden kanssa. Työn aihe liittyy keskusteluun kansalaisten osallisuudesta kulttuuripalveluihin, palveluiden saavutettavuudesta ja yhdenvertaisuuden toteutumisesta.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittämisen tämänhetkisen tilanteen kartoittaminen, palvelusta hyötyvien asiakkaiden sekä palveluntarjoajien näkökulmien ja kokemusten sekä tekstitettyjen versioiden rahoitukseen vaikuttavien tekijöiden tunteminen. Kehittämistyön pääkysymyksenä on: Kuka tai ketkä vastaavat kotimaisten elokuvien esittämisestä niin, että kuulovammaiset huomioidaan yhdenvertaisina elokuvateatterikävijöinä? Mitkä tekijät vaikuttavat huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvaversioiden tuottamiseen ja ennen kaikkea niiden esittämiseen?</p> <p>Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen Suomen elokuvasäätiö (SES) säätelee julkisen rahoituksen myöntämistä elokuvien tuotannoissa Suomessa. SES:n säännökset huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvaversioiden tuottamisessa ja esittämisessä kuuluivat tutkimustyön ytimeen. Lisäksi haastateltiin tekstityksistä hyötyviä kohderyhmiä sekä kartoitettiin elokuvateatterien kokemuksia kyseisten esitysversioiden käyttöön otossa.</p> <p>Opinnäytetyön tilaaja on Metropolia Amattikorkeakoulu.</p>	
Avainsanat	kotimainen elokuva, elokuvan tekstitys huonokuuloisille, osallisuus, yhdenvertaisuus, saavutettavuus, kuurot, kuulovammaiset

Author(s) Title	Silva Rikala Captioned screenings. Equality of hearing-impaired people as movie theatre visitors.
Number of Pages Date	41 pages + 4 appendices 02 April 2019
Degree	Master of Arts
Degree Programme	Master of Culture and Art
Specialisation option	
Instructor(s)	Katri Halonen
<p>Watching a film in a movie theatre is part of community feeling, which belongs to everyone's life equally. For the deaf and hearing impaired people the ability of following the movie is weak or impossible, when the sound cannot be heard. Screening a movie with subtitles, especially as a closed capture version, will increase the possibilities of the hearing impaired people to participate the screenings among the normally-hearing people. The subject of the study belongs to a general discussion about the participation of citizens in cultural services, the accessibility of the services and the equality of all the citizens.</p> <p>The aim of the study is to survey the current situation of the screening of the closed capture films and to help to understand the perspectives and experiences of customers and service providers, as well as the factors affecting the financing of closed capture screening versions. The main question of the study is: Who is responsible for presenting films with subtitles and closed captions so that hearing impaired people can visit the movie theaters equally with the normally hearing people? What are the factors affecting the production and screening of closed capture film versions?</p> <p>The Finnish Film Foundation under the Ministry of Education and Culture regulates the granting of public funding for film production in Finland. The regulations for the support of producing and presenting closed capture -versions will be surveyed in this study. Some people that benefit from subtitles have been interviewed. Experiences of movie theaters in organizing screenings with closed capture -versions have been surveyed.</p> <p>The organization who ordered this study is Metropolia University of Applied Sciences. The study is based on the accessibility of the film, and thus on the promotion of equality among cinema culture visitors.</p>	
Keywords	accessibility, hearing impaired, deaf, captioning, equality, subtitles, subtitling, closed captions, captioned screenings, financing of film

1	Johdanto	2
2	Elokuvanäytösten saavutettavuus kuulovammaisten ihmisten kannalta	6
2.1	Osallisuus	6
2.2	Saavutettavuus	8
2.3	Ihmisten samanarvoisuus ja yhdenvertainen kohtelu	9
2.4	Elokuvatekstitysten muodot	11
3	Huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittäminen	12
4	Tutkimuskysymykset	12
4.1	Elokvien levittäjien ja elokuvateattereiden rooli	13
4.2	Yhdenvertaisuus elokuvan esittämisessä	14
4.3	Elokuvan Saavutettavuusfoorumi	15
5	Tutkimusmenetelmät	16
6	Tulokset	18
6.1	Elokuvateatteriin lähteminen kuulovammaisten ihmisten kannalta	18
6.1.1	Järjestöjen asiantuntijoiden haastattelut	18
6.1.2	Kokemusasiantuntijan haastattelu	20
6.2	Case Finnkino	21
6.2.1	Elokuvanäytöksistä tiedottaminen	21
6.2.2	Asiantuntijahaastattelu	22
6.2.3	Elokuvanäytös tekstitettynä kuulovammaisille	23
6.3	Kyselyn tulokset: Muut elokuvateatterit	24
6.4	Filmikamarin kannanotto elokuvan tekstityksiin	26
6.5	Asiantuntijahaastattelu: Suomen elokuvasäätiö	26
6.6	Elokuvatekstitysten asiantuntija	27
6.7	Ruotsin elokuvateattereiden malli	28
7	Pohdinta	30
8	Lähteet	36
9	Liitteet	41

1 Johdanto

Elokuvan esittäminen laajakankaalta elokuvateatterissa on tärkeä taiteen ja kulttuurin muoto, jota television tai tietokoneen näyttö ja kotiolosuhteet eivät korvaa. Elokuva taiteen- tai viihteen lajina kiinnostaa lähes kaikkia. Kun aihe puhuttelee, kerää elokuva katsojia myös teattereihin.

Lähtöajatuksena tässä kehittämistyössä on kaikkien kuluttajien yhdenvertainen osallisuus elokuvanäytöksissä käymiseen. Kiinnostus aiheeseen syntyi työkokemuksestani elokuva-alalla. Kokemukseni elokuvanäytösten seuraajana on osoittanut, että elokuvanäytökset on yleensä järjestetty huomioiden pääasiassa kuulevia ja normaalikuuloisia kävijöitä ajatellen. Viittomakielisen kuuron tai kuulovammaisen ihmisen osallistuminen suomenkielisen elokuvan näytöksiin on ollut vaikeaa. Suuri osa elokuvatarjonnasta on perinteisesti jäänyt esteellisyyden vuoksi etäiseksi. Kuulovammaisten ja kuulevien yhteistä elokuvissa käyntiä on ollut vaikea järjestää. Tavoitteenani on vähentää kuilua kuulovammaisten ja kuulevien välillä ja lisätä ihmisten välistä yhdenvertaisuutta elokuvissa käynnissä.

Vammaisten ihmisten oikeuksista ja heidän mahdollisuuksistaan saavuttaa palveluja yhdenvertaisesti vammattomien ihmisten kanssa on säädetty erinäisiä säännöksiä niin YK:n sopimusten, EU:n direktiivien kuin Suomen valtion lainsäädännönkin tasolla. Säännösten pyrkimys on ihmisten eriarvoisen kohtelun vähentäminen. Yhdenvertaisuuslain tulisi toteutua myös elokuvien esittämisessä elokuvateattereissa.

Tekstitetyt elokuvat ovat kuulovammaisten mahdollisuus osallistua elokuvanäytöksiin. Kun ulkomaiset elokuvat esitetään Suomessa tavallisesti tekstitettyinä sekä suomeksi että ruotsiksi, tekstitetään suomenkielinen elokuva vain ruotsiksi. Kuulovammaisen ihminen ei käytännössä voi seurata elokuvaa ilman tekstitystä. Elokuvan varustaminen avustavalla, kielensisäisellä

tekstityksellä mahdollistaa suomenkielisen elokuvan seuraamisen kuulorajoitteesta huolimatta.

Kehittämistyössäni käytän tekstityksistä hyötyvistä henkilöistä käsitettä kuulovammaisen tai huonokuuloisen. Kuulovammoista puhutaan asteikolla lievästä huonokuuloisuudesta täydelliseen kuurouteen (Kuulovamman aste, Kuuloavain.fi). Viittomakielisten kuurojen kannalta tilanne on hieman eri. Siihen palaan pohdinnassa.

Sekä Tiittulan (Tiittula jne 2018) että Kóbor-Laitisen (Kóbor-Laitinen, 2015 ja 2018) tutkimusten perusteella elokuvien tekstityksistä hyötyvät sekä viittomakieliset kuurot että kuulovammaiset. Kóbor-Laitinen korostaa tekstityksistä hyötyvänä ryhmänä ennen kaikkea henkilöitä, joiden äidinkieli on ollut puhuttu suomi, mutta jotka heikentyneen kuulon tai kuuroutumisen seurauksena eivät enää pysty seuraamaan elokuvia normaalikuuloisten tavoin.

Humanistisen ammattikorkeakoulun, YLE:n ja Aalto-yliopiston yhteisen Kielensisäisen tekstityksen kehittäminen -hankkeen seminaarissa 30.11.2018 esitettiin tutkimus huonokuuloisten henkilöiden kokemuksista puheentunnistukseen perustuvasta reaaliaikaisesta automaattitekstityksestä. Testiryhmän jäsenistä kaikki olivat kuulovammaisia, osa käytti kuulolaitetta, osalla oli sisäkorvan implantti ja osa hyötyi induktiosilmukasta. Testiryhmän jäsenet olivat yksimielisiä siitä, että kaikkiin suomenkielisiin ohjelmiin pitäisi saada tekstitys (Kóbor-Laitinen 2018).

Yhdenvertaisuuslain mukaan palveluiden tarjoajilla on velvollisuus tehdä kohtuullisia mukautuksia niin, että kaikki kuluttajat voivat yhdenvertaisesti hyödyntää palveluita.

Laadullisena tutkimuksena toteutettu kehittämistyöni tutkii elokuvateattereiden nykytilannetta suomenkielisen elokuvan esittämisessä tekstitetynä huonokuuloisille ja analysoi, kuka tai ketkä vastaavat kotimaisten elokuvien esittämisestä niin, että kuulovammaiset ihmiset huomioidaan yhdenvertaisina

elokuvateatterikävijöinä. Lisäksi pohditaan, mitkä tekijät vaikuttavat siihen, että elokuvateatterit esittävät huonokuuloisille tekstitettyjä elokuvaversioita.

Tekstitetyistä elokuvista hyötyvät eri tavoin kuulorajoitteiset ihmiset eli kuurot, kuulovammaiset ja huonokuuloiset ihmiset. Työn teoreettisessa osassa tutkin osallisuuden ja saavutettavuuden käsitteitä, yhdenvertaisuuslainsäädäntöä sekä tekstitysten eri muotoja. Suomen elokuva-alan toimenpiteitä ja asenteita, jotka mahdollisesti vaikuttavat elokuvien esittämiseen tekstitettyinä.

Vastauksia kysymyksiin etsittiin dokumenttianalyysin, asiantuntijahaastattelujen (Alastalo jne 2017, 214-232), kokemusasiantuntijan haastattelun ja elokuvateattereille osoitettujen teemoiteltujen asiantuntijakyselyiden sekä viimeksi omakohtaisen, tarkkailuun perustuvan havainnon keinoin. Kysymyksenasetteluun liittyivät elokuvan esittämisen lisäksi tuotannolliset lähtökohdat eli elokuvan tekstitysten toteuttaminen ja rahoittaminen.

Opinnäytetyöni ajankohtaisuus liittyy kuulorajoitteisten pitkäaikaiseen pyrkimykseen elokuvien esittämisessä tekstitettyinä huonokuuloisille. Elokuvan Saavutettavuus -foorumi kokosi vuosien 2017-2018 aikana neljässä tapaamisessa näkö- ja kuulovammaisten etujärjestöjen, Kulttuurilla kaikille -palvelun, elokuvateattereiden ja -levittäjien edustajien sekä Suomen elokuvasäätiön ajatukset elokuvan saavutettavuutta koskevista yksityiskohdista.

Saavutettavuusfoorumin tuloksena Suomen elokuvasäätiö (SES) on edistänyt elokuvan saavutettavuutta siten, että vuoden 2019 alusta tukea saavat tuotantoyhtiöt velvoitetaan tuottamaan Suomessa esitettäviin elokuvaan huonokuuloisille tekstitetty esitysversio. Tuki on tarkoitettu elokuvan kuvailutulkkaudesta ja tekstityksestä heikkokuuloisille aiheutuneisiin kustannuksiin. Vuoden 2019 alusta elokuvan kuvailutulkkaus ja heikkokuuloisille tarkoitettu tekstitys on pakollinen pitkille näytelmä- ja dokumenttielokuville. Tuen enimmäismäärä on 7 000 euroa. (Tuki elokuvan kuvailutulkkaukseen ja tekstitykseen heikkokuuloisille).

Kun huonokuuloisille tekstitettyjen versioiden saatavuus aiempiin vuosiin verrattuna paranee, voi se lisätä näytösten toteutumista. Se, paljonko esitysversiot ovat käytössä ja järjestetäänkö näytöksiä kuulovammaiset huomioivina vuorokaudenaikoina, kuinka tällaisista versioista tiedotetaan elokuvateattereille, toimiiko yhteistyö levittäjien ja elokuvateattereiden välillä ja mitä tekijöitä tulisi huomioida, ovat keskeinen osa kehittämistyöni pohdintaa.

Kulttuurituotannon kannalta osallisuus, saavutettavuus ja yhdenvertaisuus ovat nykyhetkessä ja tulevaisuudessa ymmärrystä vaativia käsitteitä. Erityisryhmät tullaan lainsäädännönkin keinoin huomioimaan jatkossa yhä yksityiskohtaisemmin yhteiskunnan eri alueilla. Kulttuurituottaja voi vastuullisena toimijana edistää yhdenvertaisuutta, monimuotoisuutta ja dialogia nykyisessä nopeasti muuttuvassa yhteiskunnassamme, jossa monimuotoisuuden huomioiminen ja vammaisryhmien oikeuksien terävöitetty huomioiminen ovat todellisuutta. Kulttuurituottaja voi sijoittua taiteen ja luovan alan organisaatioihin, työllistyä vammaisorganisaatioissa tai toimia julkisen tahon organisaatioissa esimerkiksi saavutettavuusasiantuntijan ammattinimikkeellä. Monikulttuurisen dialogin ylläpitäjänä kulttuurituottaja voi verkostoida tahoja, jotka muuten toimisivat toisistaan erillään. Tällöin yhteiskunnallisten vaikuttamisketjujen vaiheiden ymmärtämisestä on hyötyä.

Kehittämistyöni tarjoaa tietoa kaupallisten elokuvateattereiden ja elokuva-alan organisaatioiden tarpeisiin ja edistää palvelujen suunnittelua huonokuuloisten tai kuurojen kävijöiden kannalta. Tavoitteena on täydentää eri organisaatioiden välisen kommunikaation koloja ja lisätä tietoa Suomen elokuväsäätiön, vammaisjärjestöiden, elokuvan tuottajien, levittäjien sekä elokuvateattereiden tarpeisiin elokuvien esittämisestä tekstitettyinä huonokuuloisille.

Työn tilaaja on Metropolia Ammattikorkeakoulu. Kiinnostusta kehittämistyöni tuloksia kohtaan ovat esittäneet muun muassa Kulttuuria Kaikille -palvelu, Kuuloliitto, Kuurojen Liitto ja Suomen elokuväsäätiö.

2 Elokuvanäytösten saavutettavuus kuulovammaisten ihmisten kannalta

2.1 Osallisuus

Opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Taiteen edistämiskeskuksen yhteisen linjauksen mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus taiteeseen ja kulttuuriin osana hyvää elämää. Käsite kulttuurihyvinvointi viittaa “ihmisen yksilölliseen tai yhteisöllisesti jaettuun kokemukseen siitä, että kulttuuri ja taide lisäävät hyvinvointia” (Vuolasto 2018). Taiteen terveyttä edistäviä ja hoitavia vaikutuksia on tutkittu sekä terveydenhoidon ympäristössä että arkielämän ympäristössä. Kulttuuriset oikeudet tarkoittavat yksilön yhdenvertaista mahdollisuutta osallistua kulttuuri- ja taidepalveluihin ja kehittää itseään ja yhteisöään taiteen ja kulttuurin keinoin. Vuolaston mukaan tärkeää on huolehtia niiden ihmisten kulttuuristen oikeuksien toteutumisesta, joiden kyvykyys hakeutua itse eri palvelujen pariin on rajoittunutta.

Kun puhutaan kulttuurisista oikeuksista, voidaan puhua myös osallisuudesta. Osallisuuden edistäminen on osa Suomen hallituksen ja Euroopan unionin tavoitteita. (Osallisuus, thl.fi). Opetusministeriön vuonna 2009 julkaiseman strategian mukaan Suomen tavoitteena on olla vuonna 2020 ”osaamisen, osallistumisen ja luovuuden kärkimaa, jossa kansalaisilla on tasa-arvoiset mahdollisuudet yksilölliseen kehittymiseen ja aktiiviseen kansalaisuuteen.” Osallisuutta edistämällä estetään yhteiskunnasta syrjäytymistä ja lisätään kansalaisten yhdenvertaisuutta.

Elokuviissa käynnin arvostus vapaa-ajan elämyksenä on monelle tuttu itsestään selvyys. Elämyksellisyyttä koskeneen tutkimuksen mukaan kyselyyn vastanneista hyvin eri-ikäisistä ihmisistä jopa 10% arvosti elokuvanäytöksissä käyntiä elämää rikastuttavana kokemuksena. Elokuviskäynti oli erityisen suosittu vaihtoehto tutkimukseen vastanneille yli 55-vuotiaille ihmisille, kun muu, esimerkiksi vauhdikkaaseen tai rankkaan liikuntaan liittyvä elämyksellisyyys jäi elämysten arvostamisessa iän myötä vähemmälle (Urkko 2015).

Muutkin suomalaisten vapaa-ajan vieton muodoista tehdyt tutkimukset käsittelevät muiden aktiviteettien ohessa elokuvissa käyntiä. Kuitenkaan mainintaa erityisesti kuulorajoitteisten ihmisten elokuvakäyntiä koskevista toiveista ei löydy. Zacheuksen tutkimus käsittelee eri-ikäisiä miehiä ja naisia yhteiskunnan eri osa-alueilta (Zacheus 2008). Purhosen ja Rahkosen tutkimusprojekti kartoittaa laajasti suomalaisten kulttuuriharrastuksia ja vapaa-ajanviettotapoja. Vastaajilta on tiedusteltu taustatekijöitä esimerkiksi asumiseen, tuloihin ja koulutukseen liittyen (Purhonen & Rahkonen 2007). Kumpikaan näistä tutkimuksista ei kuitenkaan erittele, onko tutkimukseen osallistunut viittomakielisiä ja kuulovammaisia.

Kuulovammaisten kokemuksia elokuvateatterissa käymisestä ei ole systemaattisesti tutkittu. Esimerkiksi Suomen Kirjallisuuden Seuran ja Kynnys ry:n keräämät vammaisten ihmisten omat kirjoitukset eivät sisällä esimerkkejä kuulorajoitteisten elokuvakäynneistä (Laitinen 2015).

Aineistojen perusteella suomalaisten yleinen kiinnostus elokuvissa käyntiin näyttäisi olevan korkea. Kun vastaajilta ei olla erikseen kysytty mahdollisesta vammasta tai vammattomuudesta, voidaan ajatella kyselyn tulosten koskevan suomalaisia yleisesti. Näin ollen myös kuurojen ja kuulovammaisten kiinnostus elokuvia ja elokuvissa käyntiä kohtaan voisi lähtökohtaisesti olla korkea. Ei liene siis syytä olettaa, että elokuvissa käynti ei kiinnostaisi kuuroja ja kuulovammaisia.

Kyselyyn ja haastatteluihin perustuva Kulttuurilla kaikille -palvelun tutkimus vammaisten ihmisten kulttuuriharrastuneisuudesta osoitti, että kuulovammaiset ihmiset toivoivat tekstityksen yleistymistä kulttuuripalveluiden tarjonnassa. Tutkimuksessa kysyttiin myös osallistumista elokuvateattereiden palveluihin. Tutkimukseen oli löydetty vastaajia eri organisaatioiden kautta. Vapaaehtoisesti sai mainita, minkä organisaation kautta webropol -linkki kyselyyn oli saatu. Vain 5 vastaajaa oli jättänyt tämän kohdan vastaamatta. 17 vastaajaa oli maininnut Kuuloliiton organisaatiokseen. Kyselytutkimuksen jälkeen oli haastatteluihin osallistunut 6 vastaajaa. Näistä yksi oli ollut kuuro, yksi kuulovammainen ja yksi henkilö kuurosokea. Tutkimuksen perusteella ei voida tarkkaan tehdä

johtopäätöksiä kuurojen ja kuulovammaisten elokuvakäynneistä, mutta elokuvissa käynti oli kaikilla tutkimukseen osallistuneilla ikäryhmillä suosittu vapaa-ajan viettomuoto. Kaikista tutkimukseen vastanneista 49 prosenttia oli harrastanut elokuvissa käyntiä. Elokuvissakäynti oli ollut suosituinta 25-44 -vuotiailla (61% kyselyyn vastanneista), harrastuneisuus oli kuitenkin yli 45 -vuotiailla laskenut 44 prosenttiin ja kohonnut yli 65-vuotiailla 45 prosenttiin. (Vammaisten ihmisten kokemukset taide- ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä 2011).

2.2 Saavutettavuus

Saavutettava palvelu tai tuote on sellainen, jota kaikkien on mahdollista käyttää yhdenvertaisesti vammoista tai toimintarajoitteista huolimatta (Mitä on saavutettavuus? Kehitysvammaliitto). Kulttuuripolitiikassa saavutettavuudella tarkoitetaan ihmisten erilaisten tarpeiden huomioon ottamista ja sen edistämistä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia ominaisuuksistaan riippumatta (Saavutettavuus, Lahtinen jne 2017).

Tammisen ja Alinikulan (2017, 7-8) mukaan saavutettavuus on laaja kokonaisuus, joka tarkoittaa kaikkien kansalaisten sujuvaa osallistumista työntekoon, harrastuksiin, kulttuuriin ja opiskeluun. Saavutettavuus ymmärretään usein esteettömyyden synonyyminä. Fyysiseen saavutettavuuteen kuuluvat esimerkiksi hissit ja esteettömät saniteettitilat. Teknisistä apuvälineistä on usein hyötyä. Kuulokojeen käyttäjille tärkeä lisäapu on julkisissa tiloissa häiriöttömän kuulemisen mahdollistava induktiosilmukka.

Saavutettavuuteen kuuluu myös muuta: esteettömyydestä tiedottaminen ja viestinnän saavutettavuus, sosiaalinen saavutettavuus, hinnoittelu, sisällöllinen saavutettavuus ja saavutettavuus eri aistien avulla. Audiovisuaalisten esitysten tekstitys tai tulkkaukset viittomakielelle tukevat kuuroja ja kuulovammaisia tiedon saannissa (Mitä on saavutettavuus? Kulttuurilla kaikille -palvelu).

2.3 Ihmisten samanarvoisuus ja yhdenvertainen kohtelu

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus merkitsee kaikkien yhdenvertaisia oikeuksia ja mahdollisuuksia kehittää itseään, käyttää taide- ja kulttuuripalveluja sekä osallistua taide- ja kulttuurielämään, myös tekijänä ja ammattilaisena. Cuporen mukaan kulttuuripoliittisena tavoitteena pitäisi olla eriarvoisuutta tuottavien rakenteiden purkaminen yhteiskunnassamme. Cupore painottaa, että yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden edistäminen ei kuulu vain kulttuuripolitiikalle, vaan myös muille ministeriöille ja politiikka-alueille.

Oikeusministeriön tiedonannon mukaan käsitteellä yhdenvertaisuus tarkoitetaan ihmisten samanarvoisuutta ja syrjimättömyyttä (Oikeusministeriö 29.6.2018). Oikeusministeriön Yhdenvertaisuus -sivustolla yhdenvertaisuus ja oikeudenmukaisuus nivoutuvat syrjimättömyyden määritelmään: ”Syrjimättömässä ja oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa ihmisten asema määräytyy osaamisen ja kokemuksen, eikä esimerkiksi iän, sukupuolen, vammaisuuden, uskonnon, etnisen taustan tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella.” (Mitä hyvät väestösuhteet tarkoittavat?). Oikeusministeriön mukaan yhdenvertaisuuslaki ”velvoittaa viranomaisia, koulutuksen järjestäjiä ja työnantajia edistämään yhdenvertaisuutta”. Sivusto kuvailee syrjintätilanteita: ”Huonokuuloinen henkilö ei kuule keskustelua meluisassa kokouksympäristössä ja häneltä evätään induktiosilmukan käyttö” (Yhdenvertaisuus.fi).

Jo YK:n ihmisoikeuksien yleismaallinen julistus vuodelta 1948 korostaa kaikkien ihmisten yhdenvertaista arvoa. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on kuitenkin peräisin vasta vuodelta 2006. Suomessa YK:n vammaissopimus allekirjoitettiin 2015 ja se tuli voimaan 10.6.2016. (YK:n yleissopimus 2015). Sopimus käsittelee ihmisten yhdenvertaista vapautta etsiä, vastaanottaa ja välittää tietoja ja ajatuksia. Sen mukaan vammaisilla on ”oikeus osallistua muiden kanssa yhdenvertaisesti kulttuurielämään” ja ”seurata televisio-ohjelmia, elokuvia, teatteria ja muuta kulttuuritoimintaa saavutettavassa muodossa”. YK:n yleissopimus puhuu myös palveluiden esteettömyydestä. ”Vammaiselle henkilölle esteettömyys merkitsee fyysisen ympäristön ja tilojen

sekä henkisen että sosiaalisen ympäristön saavutettavuutta ja ennen kaikkea myös palveluiden ja tuotteiden helppokäyttöisyyttä.” (Yleissopimus, artikkelit 21 ja 30). Suomen oma vammaispalvelulaki odottaa kuitenkin vielä käsittelyä. Suomen hallituksen esitys vammaislain uudistuksesta annettiin eduskunnalle 27.9.2018. Lain on tarkoitus tulla voimaan vuonna 2021 (Vammaispalvelulaki).

EU:n komission vuosille 2010-2020 laatiman vammaisstrategian mukaan Euroopan Unionin väestöstä kuudesosa eli noin 80 miljoonaa ihmistä on vammaisia. Näihin vammaisuuksiin luetaan ikääntymisestä johtuvat huomattavat toimintarajoitteet. EU:n väestön ikääntyessä luku tulee nousemaan. Strategialla halutaan keskittyä esteiden poistamiseen ja saavutettavuuden lisäämiseen. Tavoitteena on varmistaa vammaisten yhdenvertainen kohtelu siten, että vammaisilla ihmisillä on yhdenvertainen pääsy fyysiseen ympäristöön, kuljetukseen, tieto- ja viestintäteknologiaan sekä muihin palveluihin (Euroopan vammaisstrategia 2010–2020, s.7). Strategia sisältää niin kutsutun kaksiosaisen toimintamallin, joka korostaa, että vammaiset saattavat joutua syrjinnän kohteiksi muillakin perusteilla, kuten kansalaisuuden, iän, rodun tai etnisen alkuperän, sukupuolen, uskonnon tai vakaumuksen tai sukupuolisen suuntautumisen vuoksi. Tästä syystä vammaisten hyvää kohtelua ja oikeuksia tulisi erityisesti huomioida lainsäädännöllä ja toimenpiteillä (Euroopan vammaisstrategia 2010-2020).

Suomen yhdenvertaisuuslaki velvoittaa eri palvelujen tarjoajia huomioimaan kuluttajat yhdenvertaisesti. Laki edellyttää toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla varmistetaan, että vammaisella henkilöllä on mahdollisuus nauttia kaikkia ihmisoikeuksia ja perusvapauksia yhdenvertaisesti muiden kanssa. Kohtuullisen mukauttamisen laiminlyönti, eli tarvittavien muutosten ja järjestelyjen tekemättä jättäminen, on erityinen vammaisiin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän muoto. (Suomen laki 1325/2014.)

Lain viidennessätoista pykälässä puhutaan kohtuullisesta mukauttamisesta: “Viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa

tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. [...] Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan huomioon vammaisen ihmisen tarpeiden lisäksi toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki.” (Suomen laki 1325/2014.)

2.4 Elokvatekstitysten muodot

Suomen elokuvasäätiön sivuilla suomenkielisen elokuvan suomeksi tekstitetyistä versioista käytetään ilmausta ”tekstitys huonokuuloisille” kun taas jotkin elokuvateatterit markkinoivat näytöksiä käyttämällä ilmausta ”avustava elokuvatekstitys” ja ”tekstitys kuulovammaisille”. Audiovisuaalisten tekstitysten toimivuutta kotimaisessa elokuvassa on Suomessa kokeiltu jo useamman vuosikymmenen ajan. Yleisradion ohjelmiin otettiin 1980-luvulla käyttöön kuulovammaistekstitys, josta alettiin vuoden 2009 aikana puhua nimellä ohjelmatekstitys. Vuonna 2011 voimaan tullut asetus vaati kotimaisten tv-ohjelmien tekstityksen lisäämistä. Asetuksen tavoitteena oli kulttuurin saavutettavuus kaikille tv-katsojille.

Ohjelmatekstitysten toimivuutta on tutkittu eri menetelmin eri kohderyhmien näkökulmasta (Tiittula 2016). Tutkimuksissa on puhuttu myös kielensisäisestä tekstityksestä (Tiittula 2012, S. 2). Kun kieltenvälisessä tekstityksessä esimerkiksi englanninkielisessä elokuvassa vain verbaalinen sanoma käännetään suomeksi, on kielensisäisessä tekstityksessä kaikki tarpeellinen auditiivinen informaatio muutettu visuaaliseksi tekstiksi. Sen lisäksi, että puhe muutetaan kirjoitukseksi, kuvataan tekstissä tarpeen mukaan myös ääni ja muut akustiset elementit. Kielensisäinen tekstitys mahdollistaa ohjelmien seuraamisen kuulorajoitteisille.

3 Huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittäminen

Suomessa elokuvista tavallisesti esitetään suomenkieliset elokuvat ruotsiksi tekstitettyinä ja ruotsinkieliset suomenkielisin tekstityksin. Jos katsojan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, on hänen vaikea seurata kotimaista elokuvaa. Jos katsoja ei kuule, ei hän ymmärrä elokuvasta paljoakaan. Tekstityksistä riippuvaisena kuuro tai kuulovammainen ihminen todennäköisemmin valitseekin elokuvanäytöksissä käydessään elokuvatarjonnasta mieluiten vieraskielisiä elokuvia, joissa aina on tekstitykset molemmilla kotimaisilla kielillä.

Digitalisoitumisen myötä elokuvien tekstittäminen on nopeutunut, koska tekstitys on helpompi lisätä kopioon (Kolehmainen jne. 2013, 22). DCP-kopion eli Digital Cinema Package -kovalevyn toimittaminen teatterilta toiselle, jolloin teatterit voivat ladata esitysversion omalle serverilleen, mahdollistaa sen, että elokuvateattereiden tarjonnassa voi pienilläkin paikkakunnilla olla eri esitysversioita nopeassa tahdissa. Elokuvien esittäminen usealla valkokankaalla samanaikaisesti ympäri Suomen lisää elokuvan tunnettuutta ja laajentaa asiakaskuntaa. Myös eri alueiden viittomakielinen ja huonokuuloinen väestö voidaan huomioida paremmin esittämällä elokuvia tekstitettyinä huonokuuloisille. Yhdenvertaisuus elokuvapalveluiden saavutettavuuden suhteen on nykyteknologian avulla logistisesti mahdollista järjestää.

4 Tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tavoitteena on huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittämisen tämänhetkisen tilanteen kartoittaminen, eri osapuolten perspektiivien tunteminen ja oletuksiin perustuneen tiedon tarkistaminen. Pääkysymyksenäni tutkin, kuka tai ketkä Suomessa vastaavat kotimaisten elokuvien esittämisestä niin, että kuulovammaiset voidaan huomioida yhdenvertaisina elokuvateatterikävijöinä? Mitkä tekijät vaikuttavat huonokuuloisille tekstitettyjen näytösten toteutumiseen? Elokuvan esittämisen ja levittämisen sekä tekstitysten rahoittajan perspektiivit ovat seuraavien alalukujen aiheita. Lisäksi

tarkastelussani on yhdenvertaisuuslainsäädännön merkitys kuulorajoitteisten mahdollisuuksissa osallistua elokuvanäytöksiin esteettömästi, yhdenvertaisina kansalaisina. Tutkin sitä, kuka elokuvateatteritekstityksiä rahoittaa ja lähestyn kotimaisen elokuvan kannalta tärkeintä rahoittajaa Suomen elokuvasäätiötä ja sen tukimuotoja sekä keinoja, joita eri organisaatiot ovat yhdessä pohtineet elokuvan saavutettavuuden lisäämiseksi.

4.1 Elokuvienv levittäjien ja elokuvateattereiden rooli

Elokuvan esittämisen asiantuntijaorganisaatio Suomessa on Filmikamari. Suomen Filmikamari ry on keskusjärjestö, jonka jäseninä ovat Suomen elokuvateatteriliitto – SEOL ry sekä Suomen elokuvatoimistojen liitto ry. Filmikamari konsultoi, lobbaa ja pyrkii auttamaan elokuvateattereita. Sen tavoitteena on teattereiden bisneksen edistäminen. Filmikamari viestii teattereille elokuvasäätiön uusista linjauksista.

Myös Filmikamari on ollut osana vammaisjärjestöjen yhdenvertaisuusvaatimuksista kumpuavaa Elokuvan Saavutettavuusfoorumia. Filmikamarin toimitusjohtajan mukaan on palveluntarjoajan eli elokuvateatterin vastuulla, kuinka näytökset järjestetään. Filmikamarin mukaan näytösten kaupallista tuottavuutta ei pitäisi rajoittaa. Elokuvanäytösten tarjoajina elokuvateatterit päättävät näytösaikatauluista itsenäisesti. Kaupallisina toimijoina teatterit huomioivat kysynnän ja tarjonnan suhteen, mutta pyrkivät myös markkinoimaan monipuolisuutta ja kiinnostavuutta ja houkuttelemaan uusia kävijöitä. Näytösten toteutumiseen vaikuttaa kuitenkin myös esitysversioiden saatavuus. Haastattelun myötä selkeni, että elokuvateattereiden asenteiden ja elokuvateatterikävijöiden kokemusten kartoitus ja kokemusten jakaminen elokuvateattereiden keskusjärjestölle lisäisi keskusjärjestön tietoa ja tietoa voitaisiin välittää eteenpäin.

4.2 Yhdenvertaisuus elokuvan esittämisessä

Kuulovammaisten yhdenvertaisen kohtelemisen kannalta kohtuullisia mukautuksia elokuvateatterien saavutettavuudessa ovat audiovisuaalisten sisältöjen tekstitykset, induktiosilmukka sekä tulkkaus viittomakielelle. Esimerkiksi elokuvateatteriketju Finnkino on kohtuullisen suuri toimija, jolta laki edellyttää kohtuullisia mukautuksia. Kohtuullisten mukautusten toteuttamisessa pienillä elokuvateattereilla saattaa olla erityiskuluja. Suomen elokuvasäätiö kuitenkin tukee elokuvien ammattimaista esitys- ja levitystoimintaa. Tuen tavoitteena on edistää monipuolisen elokuvaohjelmiston saatavuutta elokuvateatterijakelussa ja sitä täydentävissä levityskanavissa. Erityistavoitteena on elokuvakäyntien esteettömyyden parantaminen elokuvateattereissa.

Elokuvasäätiön esitys- ja levitystoiminnan tukea voidaan myöntää elokuvateatterin ylläpitäjälle, levitysyhtiölle, elokuvajuhlien järjestäjälle sekä tarvittaessa muille tahoille ja henkilöille. Elokuvateattereiden toimintatuen tavoitteena on taata alueellisesti kattava elokuvateattereiden perustarjonta ja kannustaa elokuvateattereita uusien toimintamallien kehittämisessä. Tukea voidaan myöntää enintään 6 000 euroa vuodessa elokuvateatteria kohden ”ohjelmiston monipuolistamiseen [...] ja saavutettavuuden lisäämiseen”. Säätiöllä on oikeus suorittaa tuen maksamisessa ja käytön valvonnassa tarpeellisia tarkastuksia. Tuensaajan on tukisopimuksessa sovittuun päivämäärään mennessä annettava säätiölle kirjallinen tukiselvitys tuen käytöstä. (ses.fi). Myönteisen tukipäätöksen edellytyksenä on [muun muassa], että pitkälle näytelmä- tai dokumenttielokuvalla on tehty tai tekeillä kuvailutulkkaus ja tekstitys heikkokuuloisille. (s. 5). Vuoden 2019 alusta kuvailutulkkaus ja tekstitys heikkokuuloisille on pakollinen pitkille näytelmä- ja dokumenttielokuville. Elokuvasäätiö tukee elokuvan kuvailutulkkauksen ja heikkokuuloisille tarkoitetun tekstityksen kustannuksia enintään 7 000 eurolla, erikseen haettavan tukimuodon kautta. Elokuvasäätiön alueellista toimintatukea myönnettiin maaliskuussa 2019 yli 90 teatterille kautta Suomen. Tuen suuruus oli 1000-6000 euroa. Tuki on tarkoitettu pienten teattereiden toiminnan tukemiseen.

4.3 Elokuvan Saavutettavuusfoorumi

Näkövammaisten kulttuuripalvelu kokosi vuoden 2017 alussa niin kutsuttuun Elokuvan Saavutettavuusfoorumiin yhdessä kuulovammaisjärjestöjen kanssa tuotanto- ja levitysyhtiöiden, elokuvateattereiden sekä elokuvaa rahoittavan tahon, Suomen elokuvasäätiön, edustajia. Foorumi kokoontui vuosina 2017-2018 yhteensä neljä kertaa. Sen tavoitteena oli kuunnella osapuolten erilaisia lähtökohtia ja luoda työryhmissä Saavutettavuusmanuaali ohjeistamaan elokuvatuotantojen, levittäjien ja teattereiden toimintaa elokuvan saavutettavuuden huomioimisessa. Kulttuuria kaikille -palvelun kokoamat pöytäkirjat kokouksista kuvaavat keskustelun kulkua. Tapaamisten alusta lähtien eri toimijoiden tarkoituksena oli aikaansaada pikainen ja kompakti manuaali elokuva-alan eri osapuolille saavutettavuuden lisäämiseksi. Manuaalin valmistuminen on kuitenkin edelleen kesken.

Vammaisjärjestöt ja Filmikamari ovat edelleen odottaneet Suomen elokuvasäätiöltä Saavutettavuusmanuaalia. Viivästymisen yhdeksi syyksi säätiön edustajat mainitsevat uuden elokuvalain vahvistumisen odottamisen. Elokuva-alan hiljaisen tiedon mukaan Suomen elokuvasäätiön ja koko elokuva-alan huomio kohdistui vuonna 2018 #metoo -keskusteluun sukupuolisesta syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta, jolloin saavutettavuusasia jäi vähemmälle huomiolle. Vuoden 2019 aikana Saavutettavuusmanuaalia aiotaan mahdollisesti jatkaa.

5 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen fokukseen nousivat elokuvateatterien kuulovammaisille tekstitetyt näytökset, niiden toteutumiseen vaikuttavat tekijät ja eri osapuolten merkitys ja vastuu. Kysymyksenasetteluun liittyivät elokuvan esittämisen lisäksi tuotannolliset lähtökohdat eli elokuvan tekstitysten toteuttaminen ja rahoittaminen. Vastauksia kysymyksiin etsittiin kvalitatiivisella tutkimuksella asiantuntijahaastattelujen (Alastalo jne 2017, 214-232), dokumenttianalyysin ja teemoiteltujen asiantuntijakyselyiden keinoin.

Laadullisen tutkimuksen tapaan (Eskola & Suoranta 1998, 15-16) aineistonkeruu tapahtui moninaisia keinoja käyttäen tavoitteena etsiä aiheelle mahdollisimman syvästi laaja-alaista tuntemusta. Menetelminä käytettiin dokumenttianalyysia, asiantuntijahaastatteluja, kokemusasiantuntijahaastattelua, teemoiteltua asiantuntijakyselyä sähköpostitse sekä havaintoa. Kuulovammaisten mahdollisuuksia osallistua tekstitettyihin elokuvanäytöksiin kartoitettiin tutkimalla dokumenttianalyysinä kuulovammaisten etujärjestöjen tiedotuskanavia, kuten verkkosivuja ja sosiaalisen median palstoja. Aineistoa kerättiin muun muassa elokuvateattereiden verkkosivuja huonokuuloisten elokuvateatterikävijöiden perspektiivistä analysoimalla sekä tekemällä sähköpostitse yhteydenottoja teattereiden asiantuntijoille avointen kyselyjen muodossa.

Asiantuntijahaastatteluissa haastateltavina oli saavutettavuusasiantuntijoita vammaisten etujärjestöistä sekä elokuva-alalta elokuvaa rahoittavista ja elokuvan esittämiseen suuntautuvista instituutioista. Lisäksi haastateltiin kokemusasiantuntijana viittomakielistä kuuroa henkilöä. Yhteydenotot tapahtuivat kahdeksan kuukauden aikana.

Lokakuussa 2018 lähestyin sähköpostitse (Liite 1) kuurojen ja kuulovammaisten etuja ajavien järjestöjen asiantuntijoita elokuvien tekstitystä koskevan alkukartoituksen merkeissä. Motivaationa yhteydenotolle oli juuri ilmestynyt Suomen elokuvasäätiön 5-vuotisstrategia, josta kävi ilmi, että "Kotimaisen elokuvan saavutettavuutta parannetaan tekemällä elokuvien

kuvailutulkkauksesta sekä heikkokuuloisille tarkoitetusta tekstityksestä pakollisia markkinointi- ja levitystukea saaville tuotannoille." (Suomen elokuväsäätiön strategia 2018-2023).

Kuulovammaisten ja kuurojen etujärjestöjen asiantuntijat olivat yhdessä muiden vammaisetujärjestöjen sekä Kulttuuria kaikille -palvelun asiantuntijoiden kanssa tavanneet elokuva-alan edustajia eri yhteyksissä, muun muassa konsultointimielessä Hymyilevä Mies -elokuvan tekstittämisessä huonokuuloisille sekä 2017 vuoden aikana järjestetyssä Saavutettavuusfoorumissa. Tapasin kahden eri etujärjestön asiantuntijat kaksi kertaa ryhmäkeskustelussa, jossa viittomakielen tulkki oli paikalla kommunikaatioapuna.

Kaikille elokuvateattereille lähetettiin avoimen kyselyn sisältänyt sähköposti. Kuukauden määräaikaan mennessä osalta teattereista jäi vastaamatta kyselyyn. 150 teatterille lähetetyistä maileista 27 teatteria vastasi. Suomen kattavimman elokuvateatteriketjun Finnkinon edustajan kanssa tehtiin haastattelu puhelimitse.

Viittomakielisen kuuron henkilön haastattelussa haastateltavaa pyydettiin kuvailemaan elokuvan katsomiskokemuksiaan, kokemuksiaan elokuvateattereissa käynneistä ja kotimaisen elokuvan seuraamisesta valkokankaalta ja sitä, kuinka tiedon hankinta elokuvateattereiden verkkosivuilta oli onnistunut (Liite 2). Haastattelu tapahtui tiistaina 15.01.2019. Haastateltava löydettiin henkilökohtaisen kontaktin kautta. Haastateltavan valintaan vaikuttivat haastateltavan tausta ja kiinnostuneisuus elokuva-alaa kohtaan. Haastattelu tapahtui viittomakielen tulkin avustuksella.

Ajanjaksolla syyskuu 2018-helmikuu 2019 haastateltiin puhelimitse, mailitse ja henkilökohtaisesti elokuva-alan organisaatioita. Suomen elokuväsäätiön edustajia lähestyttiin rahoittavan tahon perspektiivistä ensin puhelimitse syyskuussa, sitten mailitse (Liite 3).

Teemoiteltu asiantuntijakysely tehtiin lähettämällä sähköpostitse puolistrukturoitu kysely elokuvateattereille ympäri maan (Liite 4). Filmikamarin tarjoaman

sähköpostilistan perusteella kysyin 151 teatterilta, oliko heidän teatterisaleissaan vuoden 2018 ja alkuvuoden 2019 aikana esitetty suomenkielisiä elokuvia tekstitettyinä huonokuuloisille. Esitettyjen elokuvien nimiä pyydettiin, samoin kävijämääriä. Teattereita pyydettiin myös mainitsemaan kyseisten salien istumapaikkojen määrät. Elokuvateattereille lähetettyihin maileihin tuli 30 vastausta, joista suuri osa jo muutaman päivän sisällä. Kyselyssä tiedusteltiin myös teattereiden kokemuksia ja mahdollista asiakaspalautetta huonokuuloisille tekstitettyjen näytösten järjestämisestä sekä sitä, mitkä tekijät olivat johtaneet näytösten järjestämiseen.

Hankin tietoa myös osallistumalla itse huonokuuloisille tekstitettyyn elokuvanäytökseen, jonka perusteella tehtyä havainnointia käytin analyysin pohjana. Elokuvan levittämistä ja esittämistä tuntevana tahona haastattelin Filmikamarin edustajaa (Liite 5). Vertailun vuoksi tarkastelin myös Ruotsin elokuvateattereiden mallia.

6 Tulokset

6.1 Elokuvateatteriin lähteminen kuulovammaisten ihmisten kannalta

6.1.1 Järjestöjen asiantuntijoiden haastattelut

Kuulovammaisten etujärjestön asiantuntijan sähköpostista selvisi taustaa, kuinka vaikuttamistyötä oltiin alettu tehdä, jotta elokuvatekstitykset yleistyisivät. Lähtökohtana oli suomenkielinen tekstitys kaikkiin suomenkielisiin elokuviin. Vielä parempi vaihtoehto olisi kuulovammaisille suunniteltu avustava tekstitys, mutta sen puuttuessa elokuvan dialogitekstityskin olisi jo riittävä ja suuri lisä moniin kotimaisiin elokuviin.

Keväällä 2016 eri vammaisjärjestöt olivat ”yhdistäneet voimavaransa” ja käynnistäneet pilottihankkeen elokuvatuottajien kanssa. Järjestöt olivat konsultoineet elokuvan tuottajia. Elokuvaan Hymyilevä Mies oli tuotettu kuvailutulkkaus sekä suomenkieliset tekstitykset. Elokuvan ensi-illan jälkeen oli

kuitenkin huomattu, että elokuvateatterit eivät näyttäneetkään elokuvaa kaikissa näytöksissä tekstityksen kanssa.

”Ilmeisesti tietoisuus/markkinointi oli vielä verrattain kevyttä, mutta tekstitettyjä näytöksiä oli sittenkin vähän. [...] Pitkin matkaa vuoden 2017-2018 aikana ollaan järjestöissä ja myös SES:ssä huomattu se, että ”pullonkaula ” ovat olleet elokuvateatterit ja miten usein on tekstitettäviä näytöksiä. Jotkut elokuvateatterit ovat väittäneet, että se häiritsisi katsojia, mutta meillä ei ole siitä neutraalia ja puolueetonta tietoa.”

Keskusteluissamme asiantuntijat kertoivat kokemuksiaan yhteistyöstään elokuvateattereiden ja elokuva-alan organisaatioiden kanssa. Heidän kokemustensa mukaan oli ”haastavaa kerätä tai löytää koottua tietoa siitä, missä näytöksissä on tekstitettyjä kotimaisia elokuvia.” Asiantuntijoista toinen viittasi käymäänsä sähköpostikeskusteluun Finnkinon edustajan kanssa. Hän oli toivonut tietoa erityisesti siitä, kuinka elokuvanäytösten hakutoiminnoista voisi löytää kuulovammaisille tekstitettyjä elokuvaversioita. Finnkinon edustaja oli valitellut hakukoneen hankaluuden syyksi teknisiä haasteita, mutta korostanut, että haun rajaaminen toimi, kun asiakkaan tiedossa oli, mitä elokuvaa hän halusi mennä katsomaan. Tuolloin palveluntarjoajan verkkosivulta saattaisi valita elokuvan tiedoista päivämääräksi ”Kaikki päivät” jolloin näkyviin olisi saatavilla kyseisestä elokuvasta kaikki olemassa olevat näytökset sekä niitä koskevat suodattimet. Haastateltavat totesivat elokuvan saavutettavuustutkimukselle olevan ehdottomasti tarvetta ja odottivat kovasti asioiden muuttumista kuulorajoitteisille ihmisille positiivisempaan suuntaan.

6.1.2 Kokemusasiantuntijan haastattelu

Haastatellussa viittomakielinen kuuro henkilö piti tärkeänä mahdollisuutta lähteä elokuvanäytöksiin suosittuina ja vapaa-ajan käytön kannalta parhaina viikonlopun ja arki-iltojen esitysaikoina. Tekstin sanamuoto on muokattu tulkkauksen perusteella tehtyjen muistiinpanojen pohjalta.

Haastateltu henkilö oli lapsesta asti tottunut katsomaan ulkomaisia elokuvia televisiosta ja elokuvateattereista, koska näissä oli suomenkielinen tekstitys. Myöhemmin häntä on alkanut kiinnostaa kotimainen elokuva, kun kotimaisen elokuvan laatu oli parantunut. Haastatellun henkilön mielestä television välittämä amerikkalainen kulttuuri tuntui vaikuttaneen paljon kuurojen arvomaailmaan.

Haastateltu henkilö oli ollut 15-vuotias (2003), kun tuotantoyhtiö Solarfilmsin elokuva Pahat Pojat oli ilmestynyt DVD:llä suomeksi tekstitettynä. Oli ollut ”huippujuttu” voida katsoa kyseinen elokuva DVD:ltä. Tätä ennen henkilö muisteli lapsuudessaan katsoneensa esimerkiksi Kummelia ymmärtämättä puhetta, ”keskittyen vain hassuihin eleisiin ja ilmeisiin”.

Haastateltu henkilö oli lapsuudestaan asti katsonut televisiosta ulkomaisia eli amerikkalaisia ja eurooppalaisia sekä pohjoismaisia elokuvia tekstitettynä suomeksi. Niitä seurattaessa hän oli tottunut ”perustekstitykseen”, joka tosin oli tuntunut vaikealta seurata hetkellisesti silloin, kun elokuvan kuva oli vaihtunut valkoiseksi ja tekstityskin oli ollut valkoinen. Tässä henkilö viittasi elokuvien ohjelmatekstitykseen.

Haastateltu henkilö oli käynyt katsomassa kotimaisia elokuvia elokuvateattereissa kolmesti kuluneen vuoden aikana. Vahvan ruotsin kielen taitonsa vuoksi hän oli ymmärtänyt hyvin suomenkielistä elokuvaa Miami, joka oli tekstitetty ruotsiksi. Elokuva Tom of Finland oli tekstitetty suomenkielisten kohtausten osalta ruotsiksi, mutta kun elokuvassa oli puhuttu englantia, oli tekstitys ilmestynyt kuvaan sekä ruotsiksi että suomeksi. Haastateltu henkilö oli

suurelta osin pystynyt seuraamaan elokuvaa. Haastatellun seurassa oli ollut äidinkieleltään toista eurooppalaista viittomakieltä puhuva henkilö, joka ei ollut ymmärtänyt koko elokuvasta muuta kuin englanniksi tekstitetyt osiot.

Kolmannessa tilanteessa henkilö oli halunnut mennä katsomaan viittomakielisten kuurojen ystäviensä kanssa katsomaan elokuvaa Tuntematon sotilas. Ystävykset olivat ottaneet selvää, että elokuva olisi ollut kyseisenä perjantai-iltana tekstitettynä suomeksi. Paikan päällä he kuitenkin huomasivat, että näytös ei ollutkaan tekstitetty. Kyseessä oli ollut virhe palveluntarjoajan verkkosivuilla. Ystävykset saivat palveluntarjoajan asiakaspalvelusta uudet liput toiseen näytökseen. Etsimällä lopulta löytyi toinen näytös Finnkinon sivuilta tekstitettynä suomeksi – tosin iltapäivänäytöksenä. Haastateltu esitti harmistumisensa siitä, miksei tekstitettyjä näytöksiä voinut olla saatavilla ”hyvinä kellonaikoina”. ”Huono kellonaika ei sovi kaikille”, haastateltu kiteytti.

6.2 Case Finnkino

6.2.1 Elokuvanäytöksistä tiedottaminen

Vuonna 1986 perustettu Finnkino Oy toimii Suomessa yhdellätoista paikkakunnalla. Sillä on yhteensä 15 elokuvateatteria, joissa on yhteensä 100 salia. Finnkino on Suomen suurin elokuvateatteriketju. (Finnkino oy, finder.fi)

Marraskuussa 2018 elokuvateatteriketju Finnkinon sivustolta ei löytynyt tietoa huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien näytöksistä. Asiakaspalveluun kirjoitettu sähköposti saapui perille, mutta siihen vastattiin viiveellä. Asiakaspalvelu ohjeisti etsimään verkkosivustolta osion Usein esitetyt kysymykset, josta mutkien kautta löytyi ohje käydä klikkaamassa toivomansa elokuvan nimeä ja toivomaansa päivämäärää, jolloin selviäisi, oliko kyseisenä päivänä järjestetty huonokuuloisille tekstitettyä näytöstä. Viikon sisällä kaikkina ajankohtina ei pääkaupunkiseudulla kuitenkaan löytynyt yhtäkään näytöstä tekstitettynä huonokuuloisille.

Maaliskuussa 2019 teatteriketjun asiakaspalvelun vastaus oli huomattavasti nopeampi ja tehokkaampi. Kun marraskuussa 2018 asiakas oli käytännössä jätetty oman onnensa nojaan etsimään tietoa palveluntarjoajan verkkosivuilta ja hakukoneen puutteellisuus oli koettu turhauttavaksi, oli tilanne maaliskuussa 2019 muuttunut. Kun teatteriketjun asiakaspalveluun kirjoitettiin maanantaina 04.03. ja kysyttiin, löytyisikö Helsingissä näytösaikoja huonokuuloisille tekstitetyistä elokuvista, tuli vastaus saman päivän aikana nopeasti. Erityyppisiä kotimaisia elokuvia (road movie/nuorisoelokuva sekä filosofinen aikuisemmalle väelle suunnattu elokuva) oli tarjolla tekstitettynä vielä saman viikon aikana ja töissä käyville kuluttajille sopivina aikoina. Palveluntarjoajan verkkosivuston testaaminen osoitti, että näytösten haku oli helpottunut: Käytössä oli uusi rajaustoiminto, jonka vuoksi elokuvan valinnan kohdalla saattoi nyt valita rajauksista eri kieliversiot ja niistä toiminnon ”tekstitys huonokuuloisille”. Tekstitettyjä versioita löytyikin näytöksistä jo samalle viikolle, tiistaille ja torstaille, kaksi erilaista elokuvaa. Muutamien päivien päästä ilmaus oli muutettu ja sivustolla käytettiin ilmaisua ”tekstitys kuulovammaisille” ja myöhemmin ilmaisua ”kuvaileva tekstitys kuulovammaisille”. Yhteydenotto asiakaspalveluun valaisi tilannetta: toive uudesta ilmaisusta oli tullut Kuuloliitolta. Kun perjantaina 15.03. hakukonetta kokeili, ei koko viikonlopulle löytynyt koko pääkaupunkiseudulta kuulovammaisille tekstitettyjä versioita uusista kotimaisista elokuvista, eikä myöskään jo jonkin aikaa ohjelmistossa olleista elokuvista, joista kyseinen versio olisi tarjolla.

6.2.2 Asiantuntijahaastattelu

Finnkinon johtavassa tehtävässä oleva asiantuntija avasi haastattelussa teatteriketjun kokemuksia tekstitetyistä näytöksistä. Esimerkki koski eräässä kaupungissa vuoden 2017 aikana järjestettyjä elokuvan Tuntematon sotilas iltanäytöksiä.

”Ensimmäisenä iltana katsojat jakautuivat tasaisesti molempiin saleihin (kummassakaan ei ollut tekstitystä), toisessa salissa oli n. 45 katsojaa, toisessa noin 40. Seuraavana iltana, kun toisessa saleista oli ilmoitettu olevan ”tekstitys

suomeksi heikkokuuloisille”, tekstityssaliin tuli 0 ja katsojaa ja viereiseen saliin n. 70.”

Elokuvateatteriketjun ohjelmistopäällikön mukaan organisaatiossa pohditaan sitä, mikä olisi sopiva näytösmäärä elokuvan esittämistä tekstitettyinä huonokuuloisille. Näytösmäärä pyritään ohjelmistopäällikön mukaan optimoimaan kysynnän ja tarjonnan suhteen niin, että kaikki asiakastoiveet tulisivat huomioiduiksi. Suomen virallinen kaksikielisyys pyritään jo huomioimaan ja niin myös kuulorajoitteiset katsojat. ”Tarjontaa koetetaan sovittaa kysyntään sopivaksi, kuten esimerkiksi ruotsiksi puhuttujen lastenelokuvien tapauksessa. Ruotsinkielisillä alueilla tällaisia versioita pyritään esittämään.”
 ”Perusproblematiikka: vuodessa esitetään 200 elokuvaa. [Meillä] on tarjolla tietty määrä saleja ja näytöksiä. Tämä on tasapainoilua eri toiveiden välillä.”

Joitakin viikkoja haastattelun jälkeen Finnkinon edustaja lisäsi vastauksiinsa Finnkinon uuden linjauksen: ” olemme linjanneet sitten viime keskustelumme jälkeen siten, että nyt kun kotimaisissa elokuvissa tulee jatkossa (käytännössä niiden muuttuneiden SES:in levitys- ja markkinointitukiehtojen ansiosta) aina olemaan tarjolla tekstitys kuulovammaisille, lupaamme tuoda tarjolle kaikki kotimaiset elokuvat kaikille Finnkino-paikkakunnille kyseisellä tekstityksellä.”
 (sähköposti 18.03.2019)

6.2.3 Elokuvanäytös tekstitettyinä kuulovammaisille

Havainnointi perustuu torstain 07.03.2019 kello 18.30 näytökseen Finnkinon Kinopalatsissa Helsingissä. Elokuvan ”Aurora” ensi-ilta on ollut 25.01., elokuva on vielä tuore ja monien huulilla, kiinnostus on ollut hiljaisen tiedon mukaan positiivista. Näytös on löytynyt verkkosivuilta hakurajauksella ”tekstitettyinä kuulovammaisille”. Tämä lisätieto ei kuitenkaan näy teatterisalin ulkopuolella mitenkään, jopa ovivahdeilta kysyessä heidän on tarkistettava omista muistiinpanoistaan, ja varmistuu, että kyseessä on kuulovammaisille tekstitetty näytös.

Olen pyytänyt seuraani henkilön, joka ei tiedä, että näytös on tekstitetty avustavin tekstityksin. En malta salata tietoa tuttavaltani. Huomaan hänen hetkellisen säpsähdyksen, kun kerron tekstityksistä. Säpsähdys kuitenkin ohittuu heti, eikä näytä vaivaavan seuralaistani.

Teatterisalissa tarkkailen yleisöä. Havainto perustuu 10-15 minuutin pituiseen ajanjaksoon ennen elokuvan varsinaista alkua. Yleisössä on noin 35 henkilöä, sali on pienehkö 86-paikkainen sali. Kuten tavallista, salissa rupertellaan mainoskuvien aikana, kunnes elokuva alkaa. Kukaan ei näytä käyttävän viittomakieltä. Yleisön joukossa istuu mahdollisesti normaalikuuloisia henkilöitä. Huonokuuloisia ei välttämättä ole paikalla yhtäkään.

Elokuvan alkuminuuteilla tekstitykset ilmaantuivat kuvaruutuun, esimerkiksi "ovikello soi", "röyhtäisee". Suluissa esitetyt kommentit eivät havainnoijan käsityksen mukaan nostattaneet yleisössä minkäänlaista reaktiota. Ilmaan ei kohonnut mutinaa tai kommentointia siitä, että tekstitys olisi häirinnyt ketään. Elokuvan aikana vauhdikas juoni ilmeisesti tempaisi niin mukaansa, että suomenkielinen tekstitys unohtui. Kun elokuvassa puhuttiin englantia, oli tekstitys suomeksi joka tapauksessa tarpeellinen.

6.3 Kyselyn tulokset: Muut elokuvateatterit

150 elokuvateatterille lähetetyn avoimen kyselyn perusteella kartoitettiin esimerkkitapauksia siitä, mitä elokuvia vuoden 2018 aikana esitettiin huonokuuloisille tekstitettyinä versioina, paljonko kävijöitä oli ollut ja kuinka näytökset oli otettu vastaan. Pienillä paikkakunnilla, joissa väestö on valtaosin ikääntynyttä, kotimaista elokuvaa tultiin mielellään katsomaan ja tekstitysten esiintyminen oli toivottua ja otettiin positiivisesti vastaan.

Elokuvateattereissa, joissa rohkeasti kokeiltiin huonokuuloisille tekstitettyjä näytöksiä, saatiin positiivista palautetta yleisön keskuudesta. Elokuvateatterit, joihin asiakas oli ollut suoraan yhteydessä ja kysynyt elokuvien näytöksistä

huonokuuloisille tekstitettyinä, olivat vastanneet kyselyihin asiakaspalvelunsa kautta ja asiakastoiveet oli pyritty ottamaan huomioon.

Keskisuudessa kaupungissa kävijämäärät tekstitetyissä esityksissä olivat vuoden 2018 ja alkuvuoden 2019 aikana jääneet vähäisiksi. 62 paikkaisessa salissa oli ollut 4 katsojaa, kun vuoden aikana oli yhden kerran järjestetty huonokuuloisille tekstitetty näytös.

Yhdessä elokuvateatterissa yleisön palaute tekstitetyistä elokuvista oli ollut hyvää. "Olemme esittäneet levittäjille toiveen, että kaikki kotimaiset elokuvat tulisivat meille lähtökohtaisesti tekstitettyinä, syksystä 2018 alkaen. Palaute yleisöltä on ollut hyvää. Valitettavasti kaikista kotimaisista julkaisuista ei ole tekstitettyä versiota."

Joltakin teatterilta saatiin vastauksena toive, että ruotsinkielistä katsojakuntaa varten pitäisi elokuvaan saada ruotsinkieliset tekstitykset. Myöskin toivottiin tietoa tarjolla olevista esitysversioneista. "Jos tietää että jokin on saatavilla voisi helpommin toteuttaa."(Elokuvateatteri, näytösten suunnittelija, rannikkoseudun kaupunki).

Joillakin teattereilla ei vielä ollut kokemusta huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittämisestä, mutta kyselyyn vastattiin kiinnostuneena ja dialogiin osoitettiin valmiutta: "Olisi arvokasta tietää, josko tulijoita tekstitettyihin näytöksiin säännöllisesti toteutettuina olisi, ja millä tavalla tiedotusta voitaisiin paikallisten yhdistysten kanssa hoitaa. Olen varma, että kysyntää olisi enemmänkin, mutta emme viestinnällämme tavoita kohderyhmää hyvin. Tutkimukseenne on arvokas myös teatterikentälle."

Kysely osoitti, että pienissä teattereissa oli mielellään käytetty huonokuuloisille tekstitettyjä versioita. Toive kyseisten näytösten järjestämisestä oli tullut asiakkailta. Jostakin vastauksesta ilmeni, että paikkakunnan elokuvateatterikävijöistä enemmistö oli ikääntyviä. Iäkkäämmän väestön keskuudessa erityisesti suomalaista elokuvaa pidettiin kiinnostavana, ja

suomalaisen elokuvan näytöksissä tekstitettynä huonokuuloisille oli ollut kymmeniä katsojia. Tekstityksistä oli ollut suuri apu ja palaute oli ollut positiivista. Tekstitettyjä versioita toivottiin lisää. Ruotsinkielisillä alueilla todettiin, että tekstityksiä huonokuuloisille pitäisi myös olla tarjolla ruotsiksi.

6.4 Filmikamarin kannanotto elokuvan tekstityksiin

Filmikamarin toimitusjohtajan mukaan Filmikamarin osuus Suomen elokuvasäätiön aloitteeseen elokuva-alan saavutettavuusmanuaalista sisältää muun muassa ehdotuksia siitä, kuinka levittäjän ja tuottajan on sovittava työnjakonsa. ”On tärkeää määritellä jo sopimusvaiheessa se, kenen vastuulla on tilata teokseen tekstitykset ja kuka huolehtii oikeuksien valvonnasta. Kirjasimme ylös, että kuka ikinä tekstitykset tilaakin, huolehtii, että niihin on ostettu oikeudet kaikkia mahdollisia levityskanavia varten.” ”Kun tuottaja ostaa tekstitykset, pitää miettiä saako samaa tekstitystä käyttää monella eri levityskanavalla. Tässä tulevat kysymykseen tekijänoikeudet.”

6.5 Asiantuntijahaastattelu: Suomen elokuvasäätiö

Suomen elokuvasäätiön (SES) kotimaan levityspäällikön mukaan elokuva-alan toimijoiden ja vammaisjärjestöjen yhteistyöllä on suuri merkitys elokuvan saavutettavuuden lisäämisessä. Levityspäällikön sekä saman organisaation toisen asiantuntijan haastatteluista kävi ilmi toivomus ja tarve dialogille vammaisjärjestöjen ja elokuva-alan muiden edustajien kanssa.

Syksyllä 2018 puhelimitse haastattelemani elokuvasäätiön edustaja antoi ensimmäistä informaatiota odotettavissa olevasta kehityksestä: ”Vuonna 2019 levitykseen tuleviin suomessa tuotettuihin elokuviin tulee suomenkielinen kuuroja varten täydennetty tekstitys pakolliseksi.”

Asiantuntija huomioi myös ajatuksen viittomakielisten kuurojen huomioimisesta tulkkauksen keinoin. ”Silloin, kun katsojat ovat täysin viittomakielisiä eivätkä osaa vielä lukea, kuten pienet lapset, on käytettävä muita saavutettavuuskeinoja ja järjestettävä erityisnäytöksiä, joissa tulkki paikalla. Tällöin tulkin tulee olla valaistu, mikä puolestaan voi hieman häiritä muuta yleisöä. Joihinkin elokuvaan ehkä voisi saada tulkkauksen elokuvan nurkkaan.”

Toinen haastattelemani elokuvasäätiön johtotason asiantuntija vastasi säätiön 5-vuotisstrategian tavoitetta koskevaan tiedusteluuni. ”Tavoite on mahdollista saattaa voimaan ensi vuoden alusta lähtien, mutta se vaatii SES:n hallituksen päätöksen uusiin hakuohjeisiin. Uusista hakuohjeista puolestaan ei voida päättää ennen kuin uusi elokuvalaki astuu voimaan. Se on parhaillaan eduskunnassa valiokuntakäsittelyssä. Toiveemme on, että lain käsittely sujuisi ilman viivytyksiä, jotta laki astuisi voimaan ensi vuoden alkupuolella.”

Myöhempi kehitys osoitti, että laki tuli voimaan 01.01.2019 ja elokuvasäätiö teki päätöksen velvoittaa kaikki levitys- ja markkinatukea hakevat tuotannot tuottamaan myös kuvailevat tekstitykset elokuviinsa.

”Nyt ja jatkossa kaikki pitkät fiktiot ja dokumentit ovat olemassa tekstitettyinä eli kukaan ei voi enää vedota siihen, ettei tekstityksiä ole saatavilla. Elokvateattereiden alueellisella toimintatuella tuetaan tekstitettyjen näytösten järjestämistä eli jos niistä on jotain ylimääräisiä kuluja esimerkiksi näytösten tiedottamisessa, SES:n toimintatukea voidaan käyttää kattamaan kulut. Finnkino Oy ei ole ollut SES:n tukiasiakkaiden joukossa, joten sen suuntaan suosittelen edelleen neuvottelutietä.” (Suomen elokuvasäätiö, 31.01.2019)

6.6 Elokvatekstitysten asiantuntija

”Viittomakieliset kuurot suosivat viittomakielisiä sisältöjä, esim. viittomakielisiä leffoja, mutta hyötyvät myös tekstityksestä. Tekstitettyjen sisältöjen suurin käyttäjäryhmä ovat kuuroutuneet ja huonokuuloiset, joilla suomi on kuitenkin ykköskielenä.

Suomessa (lähes) kaikki kotimaiset elokuvat tekstitetään myös suomeksi. Ongelmana on, että elokuvateatterit eivät kovin mielellään näytä näitä. Usein syynä on ajatus, että kuulevia katsojia tekstitys häiritsee. Tätä oletusta ei kuitenkaan ole todennettu esim. laajalla yleisötutkimuksella.” (Viittomakielen ja tekstitysten asiantuntija 21.11.2018.)

6.7 Ruotsin elokuvateattereiden malli

Elokuva Hymyilevän miehen ensi-illan lähetessä Suomessa elokuvateattereissa kirjoitettiin mediassa, että Ruotsissa suurimmat elokuvateatteriketjut SF Bio ja Svenska Bio esittävät kaikki ruotsalaiset elokuvat ruotsiksi tekstitettyinä (<https://yle.fi/uutiset/3-9081112>, 9.8.2016, linkki katsottu 23.01.2019). Ruotsin radio uutisoi 04.12.2014, kuinka kaikkiin ruotsinkielisiin elokuvateatterielokuviin oli tulossa ruotsinkielinen tekstitys. Syynä oli yhdenvertaisuuslain vaatimusten kiristyminen vuoden 2015 alusta. SF-teatteriketjun tiedotuspäällikkö Thomas Runfors tiivisti puheenvuorossaan, että elokuvan tekstityksestä hyötyisivät muutkin kuin kuulovammaiset. Osalla (kuulevistakin) katsojista on vaikeuksia saada selvää dialogista. (Sigander 2016).

Joulukuussa 2014 suurin osa ruotsinkielisistä elokuvista otettiin SF-elokuvateatteriketjussa käyttöön tekstitettyinä ruotsiksi. Tavoite oli, että kuulon heikentymästä kärsivät tai kuurot katsojat saattoivat nyt seurata elokuvien dialogia ja näin ollen voida katsoa kaikkia tarjolla olevia elokuvia. Ruotsissa kaikki ruotsinkieliset elokuvat pyritään esittämään ruotsiksi tekstitettyinä (Filminstitutet.se).

Aluksi Ruotsissa vastustettiin huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvaversioiden yleistymistä (Textning av biofilmer – ”döden för svensk komedi”, SVT nyheter 16.12.2014; Krav på textad biofilm får hård kritik, Dagens Nyheter 05.12.2014). Erityisesti komediaelokuvan tekstitykseen suhtauduttiin skeptisesti sanoen, että tekstitys saattoi haitata hauskan kohdan havainnointia etenkin, jos tekstitys ilmaantui kuvaruutuun ennen hauskan tilanteen tapahtumista. Komediassa oikea

ajoitus on tärkeä ja tekstityksen koettiin häiritsevän kuulevia katsojia. Tuottaja Lena Rehnbergin mukaan kuulovammaisten ryhmän asiat olivat Ruotsissa aiemminkin olleet kohtuullisen hyvin, koska monet teatterit olivat tarjonneet tiettyjä näytöksiä tekstitettyinä. Ruotsin kuulovammaisten keskusliiton Hörselskadades Riksförbundin tuolloisen puheenjohtajan Jan-Peter Strömgrenin mukaan tämä ei kuitenkaan riittänyt, koska elokuvateattereissa tuolloin oli kyse vain tietyistä näytösajoista. Yhteiskunnan rakenteita tuli muokata siten, että kuulovammaiset saattoivat integroitua paremmin ja nauttia elokuvapalveluista silloin, kun heille itselleen parhaiten sopii. Strömbergin mukaan puhtaasti kaupallisistakin syistä elokuvien tuli olla enemmän tarjolla laajemmalle yleisölle.

Myös Göteborgs Posten uutisoi 2014, kuinka yleistyvää tekstitys huonokuuloisia varten jakaa mielipiteitä. (SF Bio inför textning på all svensk film. Göteborgs-Posten 03.12.2014 <http://www.gp.se/kultur/sf-bio-inf%C3%B6r-textning-p%C3%A5-all-svensk-film-1.264768>). Kulttuuriyhdistys Folkets bio -ketjun elokuvanäytöksissä tekstitystä oli ollut käytössä jo aiemmin "on demand" -tavalla: asiakas oli voinut ilmoittaa lippukassalla toivovansa tekstitettyä versiota, jolloin elokuva oli esitetty tekstein.

Kun lähes vuosi oli kulunut tekstitettyjen elokuvien käyttöönotosta Ruotsin elokuvateattereissa, uutisoitiin Ruotsin kuulovammaisten liiton sivuilla, kuinka SF Bion mukaan tekstitystä tarvitsevat olivat olleet tyytyväisiä, ja kuinka muut katsojat eivät juurikaan olleet huomioineet tekstitysten olemassaoloa, saati että tekstitys olisi erityisesti häirinnyt (Positivt första år med textad svensk film på bio – kritikerna hade fel. 25.10.2015).

Ruotsissa asiantuntijat argumentoivat 2014 vuoden lopussa kielensisäisten tekstitysten yleistämisen olevan välttämätöntä ja arvioivat, että niihin totuttaisiin varmasti nopeasti, kuten äänielokuvaankin aikoinaan totuttiin (Textning av biofilmer – "döden för svensk komedi", SVT nyheter 16.12.2014 <https://www.svt.se/kultur/film/textning-av-biofilmer>).

Ruotsin suurin elokuvateatteriketju Filmstaden ylläpitää teattereita 21 paikkakunnalla. Sen palvelut ulottuvat 255 saliin ja näytökset tavoittavat vuosittain noin 12 miljoonaa kävijää. Ketjun verkkosivustolla on selkeä osio Saavutettavuus, jossa kerrotaan, että suurin osa ruotsinkielisistä elokuvista esitetään tekstitettyinä ruotsiksi. Syiksi kerrotaan, että tekstityksen avulla koko elokuvan ymmärrys helpottuu niille henkilöille, jotka tarvitsevat dialogin ymmärtämisessä apua sekä niille, joilla on kuulon alenema. (<https://www.filmstaden.se/tillganglig-bio/>, linkki avattu 23.01.2019)

7 Pohdinta

Haastatteluista elokuva-alan organisaatioiden kanssa kävi ilmi, että eri osapuolten kanssa keskustelemalla, tietoa keräämällä ja tietoa jakamalla selkeni, ketkä ovat vastuussa ja kuinka teattereiden näytöksissä voitaisiin parhaiten huomioida kuulovammaisille tekstitettyjen elokuvaversioiden esittäminen. Tutkimuksen kannalta olennaisimmaksi ja tärkeimmäksi osoittautui elokuvateattereiden kanssa tehty kyselytutkimus.

Palveluiden saavutettavuus ja elokuvanäytöksiin pääsyn turvaaminen yhdenvertaisesti jokaiselle kansalaiselle kuuluvana oikeutena on kuluvan alkuvuoden 2019 aikana tehnyt aimo harppauksen vuoden 2018 tai sitä edeltävien vuosien tilanteeseen. Pienissä teattereissa ympäri maan oli kokeiltu elokuvan esittämistä tekstitettyinä huonokuuloisille. Asiakkaiden kokemukset olivat olleet pääosin myönteisiä.

Haastattelu Suomen suurimman elokuvateatteriketjun Finnkinon edustajan kanssa avasi selkeästi myyttiä teatteriketjun passiivisuudesta ja kiinnostuksen puutteesta huomioida heikkokuuloisia, kuuroja ja kuulovammaisia elokuvateatterikävijöitä. Haastattelun jälkeisinä viikkoina uudistusta myös näytti tapahtuvan hakukonetoimintojen optimoinnissa sekä siinä, että elokuvia on alettu esittää useammin, jopa säännöllisesti torstaille sijoittuen kuvailevin tekstityksin kuulovammaisille.

Tekstitysten yleistymisessä ja saatavuudessa olennaista on tahtotila. Uudistusten nopeuttamisessa merkityksellistä on lisäksi aktiivinen vuorovaikutus asiakkaiden tai heitä edustavien etujärjestöjen ja palveluntarjoajien eli elokuvateattereiden ja levittäjien tai niitä edustavien organisaatioiden välillä. Niin kauan kuin elokuva-alan ja kuurojen ja kuulovammaisten etujärjestöjen yhtenäistä koostetta, Saavutettavuusmanuaalia, ei ole julkaistu, voivat yksittäiset tahot suoraan informoida toisiaan tietyistä käytännöistä ja laittaa tietoa eteenpäin esimerkiksi sosiaalisen median kanavien kautta.

Jokaisella ihmisellä tulee olla oikeus valita vapaasti, katsooko elokuvaa kotonaan vai teatterissa. Avustavien tekstitysten käyttö elokuvateattereissa lisää kuurojen, kuulovammaisten ja suomea toisena kielenä puhuvien vapautta elokuvan valitsemisessa. Tekstitysten yleistymisen myötä valinta voi sattua myös kotimaiselle elokuvalle. Kun ulkomaisia elokuvia näytetään tekstitettynä suomeksi, on kuulovammaisten ollut perinteisesti helpointa valita esimerkiksi amerikkalainen elokuva. Elokuvilla on suuri merkitys erityisesti nuorison keskuudessa esimerkin antajana ja identiteetin rakentamisen välineinä. Kotimaisen elokuvan saavutettavuus tekstitysten keinoin lisää kuurojen ja kuulovammaisten mahdollisuuksia ja voi edistää heidän osallistumistaan kotimaisen kulttuurin tarjontaan.

Viittomakielisten kuurojen huomioiminen elokuvanäytöksissä saavutettavalla tavalla on tutkimuskohde erikseen. Äidinkieleltään viittomakielisten kuurojen henkilöiden kannalta elokuva olisi parhaiten saavutettava viittomakielelle tulkattuna tai etenkin viittomakielellä näyteltynä. Tekstitys on viittomakielisille vieras kieli, mutta kuitenkin tärkeä apuväline silloin, kun elokuvassa tapahtuvaa puhetta ei ole tulkattu. Kuurojen kokemusten mukaan (Luukkainen 2008; Salonen 2017) esimerkiksi television seuraaminen ei ole aina ollut yksinkertaista, sillä tekstityksiä ei ole ollut riittävästi saatavilla. Ajankohtais- ja keskusteluohjelmien seuraamisessa tekstitystä on kaivattu. Television viittomakieliset uutiset on koettu riittämättömän lyhyiksi.

Syntymästään kuuroille henkilöille kirjoitettu suomi on äidinkielen eli viittomakielen jälkeen yleensä toinen virallinen kieli. Kirjoitettua suomea opitaan koulussa hyvin ja suomen kielen myötä kuurot lapset integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan kuten muutkin koululaiset. Tekstitys kuulovammaisille voi kuulovammaisten lisäksi lisätä myös viittomakielisten kuurojen elokuvakäyntejä. Pohdittavaksi jää kuitenkin myös, kuinka elokuvan sisällöllistä kiinnostavuutta voisi lisätä viittomakielisten kuurojen kannalta. Viittomakielisyys on ominaisuus ja kulttuurinen erityisyys, jota ei tule tässä yhteydessä täysin sivuuttaa. Äidinkieleltään viittomakielisiä kuuroja elokuvankatsojia puhuttelevat mahdollisesti enemmän erityisesti viitottuna esitetyt sisällöt ja viittomakielisten henkilöiden esiintyminen elokuvien protagonisteina. Viittomakielistä ammattimaista elokuvatarjontaa ei juuri ole tarjolla. Verkossa toimiva viittomakielinen kirjasto tarjoaa viihdettä ja kulttuuria, mutta tuotannot ovat pääosin teatterialan harrastajatuotantoina toteutettuja (<https://www.viittomakielinenkirjasto.fi/>).

Moninaisuuden ymmärtämiseksi ja lisäämiseksi yhteiskunnassamme ja kulttuuriympäristössämme voisimmekin kysyä: Minkälaisia elokuvasisältöjä voisimme tulevaisuudessa toivoa tai odottaa näkevämmä ja kuinka käsikirjoitusten aihepiirien valinta tapahtuu elokuvatuotannoissa? Voiko vammaaton kirjoittaa käsikirjoituksiinsa vammaisia protagonisteja? Voivatko vammaiset ihmiset opiskella näyttelemistä ja esiintyä vammaisia esittävässä rooleissa? Voivatko vammattomat kiinnostua kuurojen viittomakielisten aiheista ja viitotuista sisällöistä?

Suomen elokuvasäätiö on opetus- ja kulttuuriministeriön tukemana instituutioon osoittanut suuntaa, jolla voi pitkällä tähtäimellä olla konkreettista merkitystä elokuvanäytösten potentiaalisten kävijöiden kannalta. Tekstitysten velvoittaminen elokuvatuotannoilta osoittaa, että verorahoja ohjataan yleishyödyllisesti yhdenvertaisempaan suuntaan. Tämä hyödyttää erityisryhmien lisäksi kaikkia kansalaisia ja kansantaloutta. Koska elokuvasäätiön säännösten vastaanotto elokuva-alan toimijoiden kannalta on vielä pimennossa, voisi tarvetta olla jatkotutkimukselle kartoittamaan, kuinka säätiön uusi tukiohjeistus on

vaikuttanut elokuvatuotantojen työmäärään ja onko tekstitysten tuottaminen toteutunut toivotulla tavalla resurssien puitteissa. Levittäjien perspektiivistä voisi tutkia, onko elokuvateattereilta tullut kyselyjä tiettyjen tekstitysversioiden suhteen ja onko sellaisista tiedotettu teattereita. Pohjaksi saavutettavuusasioiden käsittelylle tarkoitettu vammaisjärjestöjen ja elokuva-alan edustajien Saavutettavuusfoorumin tuloksista luonnosteltu saavutettavuusmanuaali on vielä kesken. Suomen elokuväsäätiön tavoitteissa on jatkaa manuaalin työstämistä ja julkaista se vuoden 2019 aikana.

Kyselyn perusteella käy ilmi, että elokuvateattereiden tiedossa ei aina ole ollut, onko elokuvista tarjolla huonokuuloisille tekstitettyjä versioita. Elokuvan levittäjien tiedotuksessa teattereiden suuntaan ei puolestaan ole aina huomioitu eri kävijöitä, ellei teatteri itse ole ottanut kävijöiden toiveita puheeksi. Elokuvaversiot, joista on tekstitys huonokuuloisille, ovat saattaneet jäädä niistä hyötyviltä kohderyhmiltä näkemättä, ellei näytöksiä ole järjestetty. Teattereiden tiedossa ei aina ole ollut, että kuulovammaiset katsojat voisivat toivoa tiettyjä näytöksiä. Näytöksiä ei ole toivottu, koska on totuttu siihen, että elokuvateattereissa ei voi käydä katsomassa suomalaista elokuvaa, koska tekstityksiä ei ole.

Saavutettavuusmanuaalilla voi olla olennainen rooli tiedotuksen parantamisessa. Elokuva-alan organisaatiot ovat painottaneet Kuurojen Liiton ja Kuuloliiton roolia tiedotuksen järjestämistä kuulovammaisille kohderyhmille organisaatioiden omien kanavien kautta. Kyseenalaista on, riittävätkö pienten organisaatioiden resurssit, kun kysymys on kansallisista ja kansainvälisistä direktiiveistä palveluiden saavutettavuussuosituksissa. Vammaisjärjestöillä on usein pienet resurssit ja monta rautaa tulella eri vaikuttamisprojekteissa. Yhteen kulttuurin osa-alueeseen ei voida resursoida kaikkea vaikuttamistyötä. Elokuvateatterit voisivat myös osaltaan tiedottaa selkeämmin kuulovammaisille tekstitetyistä elokuvista. Eri organisaatioista riippumaton saavutettavuusasiantuntija voisi toimia yhteyshenkilönä ja erikoistua tiedon jakamiseen eri organisaatioiden välillä.

Elokuvasäätiön tukiohjeistus toimintatukea hakeville pienten paikkakuntien teattereille ei nykyisellään suoraan velvoita huonokuuloisille tekstitettyjen elokuvien esittämistä, mutta kehottaa monimuotoisuuden ylläpitämiseen elokuvateattereissa. Huonokuuloisille tekstitettyjen esitysversioiden esittämistä ei valvota.

Tulevaisuudessa väestön ikääntyminen ja maahanmuuton lisääntyminen lisäävät elokuvateattereiden haasteita palvelun tarjoamisessa kaikille. Yli kuusikymmentävuotiaille kaupungissa asuville elokuvissakäynti onkin vertailussa eräs mielekkäimmistä vapaa-ajan vieton muodoista. (Urkko 2015). Kansalaisten erityistarpeet on siis otettava tarkemmin huomioon, mikäli halutaan tarjota monipuolista ohjelmaa laajalle kävijäjoukolle mahdollisimman saavutettavasti. Maahanmuuttajille suomalaisen elokuvan seuraaminen voi olla paitsi ikkuna kulttuuriimme myös keino oppia kieltä. Monelle suomea toisena kielenä opiskelevalle, niin kutsutuille S2-oppijoille nopean ja epäselvän puheen ymmärtäminen valkokankaalta voi olla haastavaa, mutta kirjoitetussa muodossa suomea saattaa olla mahdollista seurata. Suomenkielisen elokuvan tekstityksestä suomeksi on siis hyötyä myös maahanmuuttajille.

Kehittämällä rakenteita, joihin elokuvateatterit palveluiden tarjoajana voivat tukeutua, voitaisiin lisätä elokuvissa käyviä asiakkaita monimuotoisesti huomioivia käytäntöjä. Tiedotus ja dialogi voisivat lisätä teattereiden ymmärrystä näkemään kuurot, viittomakieliset ja S2 -oppijat potentiaalisina maksavina asiakkaina eikä uhkana. Kuulorajotteisten ihmisten lähipiirissä saattaa olla normaalikuuloisia, tavallisesti suomea osaavia kuulevia henkilöitä, jotka uudessa tilanteessa voisivat käydä elokuvissa yhdessä kuulorajotteisen kanssa. Huonokuuloisille tekstitetyn version katsomisen ei esimerkiksi Ruotsin elokuvateattereiden perusteella tehdyn uutisoinnin perusteella näyttäisi häiritsevän kuulevia katsojia.

Tulevaisuudessa pyrkimys on konkretisoitava siihen suuntaan, että elokuva-ala ottaisi kohderyhmien, eli katsojien kiinnostuksen kuluttajina ja siihen liittyvät tarpeet huomioon. Elokuvasäätiö, elokuvien levittäjät ja tuotantoyhtiöt sekä myös

ohjaajat ja käsikirjoittajat voivat vaikuttaa elokuvateatterien asenteiden muokkaamisessa monimuotoisuutta ja saavutettavuutta edistävään suuntaan. Pohdintana olisi, kuinka esimerkiksi myös sosiaali- ja terveysalan taholta voitaisiin tukea kulttuurialan hankkeita ja saavutettavuuskäytäntöjä, jotta yleinen tietoisuus ja dialogi voisi vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin laajemminkin. Monimuotoisuuden lisääminen ja ymmärtäminen hyödyntäisi kaikkia, ei vain erityisryhmien edustajia.

8 Lähteet

Alastalo, Marja, Maria Åkerman ja Tiina Vaittinen 2017. Asiantuntijahaastattelu teoksessa Tutkimushaastattelun käsikirja, Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino, S. 214-232

Domellöf-Wik, Maria 2014. SF Bio inför textning på all svensk film. Göteborgs-Posten 03.12.2014. <http://www.gp.se/kultur/sf-bio-inf%C3%B6r-textning-p%C3%A5-all-svensk-film-1.264768> (Luettu 30.03.2019)

Eskola, Jari & Juha Suoranta 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/2102, annettu 26 päivänä lokakuuta 2016, julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2102&from=FI>. (Luettu 23.03.2019)

Euroopan vammaisstrategia 2010–2020: Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan. Uudistettu sitoutuminen esteettömään Eurooppaan, Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle.

Finnkino Oy.
<https://www.finder.fi/Elokuvateatteri/Finnkino+Oy/Helsinki/yhteystiedot/109580> .
(Luettu 29.03.2019)

Harvilahti, Lauri (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS), Kansanrunousarkisto)

Hibombo, Abdul 2014. Textning av biofilmer – ”döden för svensk komedi”, SVT nyheter 16.12.2014 <https://www.svt.se/kultur/film/textning-av-biofilmer> (Luettu 23.01.2019)

Kóbor-Laitinen, Zita 2018. Tekstitysseminaari 30.11.2018, powerpoint-esitys.
Helsinki: Humak

Kóbor-Laitinen, Zita 2015. HelSign - osallisuus ja vaikuttaminen viittomakielisen yhteisön näkökulmasta teoksessa Lindholm, Arto, (toim.), Ei-kävijästä osalliseksi - Osallistuminen, osallistaminen ja osallisuus kulttuurialalla. Helsinki: Humak

Kolehmainen, Katja, Janne Jaalivaara, Arttu Talvitie, Asta Viertola ja Marika Westman 2013. Digitalisoitumisen vaikutus elokuva-alan kannattavuuteen ja toimintatapoihin elokuvateatterijakelussa Suomessa, Helsinki: Aalto-Yliopisto / Kauppakorkeakoulu.https://ses.fi/fileadmin/dokumentit/Digitalisoitumisen_vaikutus_elokuva-alan_kannattavuuteen_ja_toimintatapoihin_elokuvateatterijakelussa_Suomessa.pdf

Kuulovamman aste. <https://www.kuuloavain.fi/info/kuulo-ja-kuulovammat/kuulovamman-aste/> (Luettu 31.03.2019)

Krav på textad biofilm får hård kritik. Dagens Nyheter 2014-12-05 (Luettu 23.01.2019)

Laitinen, Matti toim. 2015, Vammaisena Suomessa 2013-2014, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston aineistot, FSD3040

Luukkainen, Minna 2018. Viitotut Elämät. Kuurojen nuorten aikuisten kokemuksia viittomakielisestä elämästä Suomessa. Valtiotieteellinen tiedekunta Yhteiskuntapolitiikan laitos. Helsinki: Kuurojen Palvelusäätiö.
<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23523/viitotut.pdf?sequence=2>

Mitä hyvät väestösuhteet tarkoittavat? Oikeusministeriö.
<https://yhdenvertaisuus.fi/mita-hyvät-vaestösuhteet-tarkoittavat-> (Luettu 25.03.2019)

Mitä on saavutettavuus? Kehitysvammaliitto, verkkopalvelu Papunet.

<http://papunet.net/saavutettavuus/mita-on-saavutettavuus>. (Luettu 23.03.2019)

Mitä on saavutettavuus? Kulttuuria kaikille -palvelu.

http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_mita_on_saavutettavuus_saavutettavuus_eri_aistien_avulla. (Luettu 25.03.2019)

Mitä on yhdenvertaisuus? Oikeusministeriö. <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus> (Luettu 25.03.2019)

Oikeusministeriö edistää yhdenvertaisuutta. Oikeusministeriö 29.6.2018

https://yhdenvertaisuus.fi/artikkeli/-/asset_publisher/oikeusministerio-edistaa-yhdenvertaisuutta?_101_INSTANCE_QKnBiC19Bd4C_groupId=1410853
(Luettu 25.03.2019)

Osallisuus. https://_159i/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus.

(Luettu 29.03.2019)

Positivt första år med textad svensk film på bio – kritikerna hade fel.

25.10.2015. Hörselskadades riksförbund. <https://hrf.se/positivt-forsta-ar-med-textad-svensk-film-pa-bio-kritikerna-hade-fel/>, (Luettu 11.03.2019)

Purhonen Sami, Keijo Rahkonen 2007. Kulttuuri ja vapaa-aika Suomessa julkaisussa Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston aineistot FSD2953. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.

https://services.fsd.uta.fi/catalogue/FSD2953?study_language=fi (Luettu 11.03.2019)

Saavutettavuus. Tietokortti Lahtinen, Emmi & Jakonen, Olli & Sokka, Sakarias 2017. Yhdenvertaisuus ja saavutettavuus kulttuuripolitiikassa. Tietokortit 3. Saavutettavuus ja 4. Yhdenvertaisuus. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

https://www.cupore.fi/images/tiedostot/tietokortit/cupore_tietokortti_saavutettavus.pdf

Saavutettavuusdirektiivi. Poutapilvi. <https://saavutettavuusdirektiivi.fi/> (Luettu 15.03.2019)

Salonen, Juhana 2017. Viiton - olen olemassa. Helsinki: Books on Demand
Suomen elokuvasäätiön strategia 2018-2023.

http://ses.fi/fileadmin/dokumentit/SES_strategia_2018_-_2023.pdf

Suomen elokuvasäätiön tukiopas 2019. Tukiopas 2019/Tuki elokuvan kuvailutulkkaukseen ja tekstitykseen heikkokuuloisille

Tamminen, Terhi ja Petteri Alinikula 2017, Saavutettavuusopas, Helsinki: Kuntaliitto

Tanskanen, Ilona & Tuija Suominen-Romberg (toim.), Esteettömästi saavutettavissa. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522160843.pdf>

Tiittula, Liisa 2012. Saavutettavuus: haaste kielensisäisen tekstityksen kehittämiseksi MikaEL 2 Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu Electronic proceedings of the KäTu symposium on translation and interpreting studies Vol. 6 (2012)

Tiittula, Liisa, Vastaanottajien näkemyksiä ohjelmatekstityksen toimivuudesta 2016 teoksessa Ritva Hartama-Heinonen, Marja Kivilehto & Minna Ruokonen (toim.) 2016 MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu, vol. 9, Helsingin yliopisto. s. 87–101

Tiittula, Liisa, Mikko Kurimo, André Mansikkaniemi, ja Päivi Rainò, 2018. Ohjelmatekstityksen toimivuus eri kohderyhmien näkökulmasta julkaisussa MikaEL Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu, vol. 11, s. 20–34.

Tärnskär, Filip & Jonatan Helgason 2016, "Film med undertext" – "En studie om tillgänglighet av film för döva och personer med hörselnedsättning, Blekinge Tekniska Högskola, Institutionen för teknik och estetik, Kandidatarbete i medieteknik

Urkko, Aki 2015. Elämykset kokemusten rikastuttajina. Tutkimus elämystuotteiden kehittämiseksi ja markkinoinnin kohdentamiseksi. Tampereen ammattikorkeakoulu, Palvelujen tuottamisen ja johtamisen koulutusohjelma, opinnäytetyö. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201505259996> (Luettu 29.03.2019)

Vammaispalvelulaki. Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta, HE_159+2018.aspx (Luettu 01.04.2019).

Vammaisten ihmisten kokemukset taide- ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä. Kyselyyn ja haastatteluihin perustuva selvitys vuonna 2011. Helsinki: Kulttuuria kaikille -palvelu.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tutkimukset_ja_raportit/vammaiset_kulttuuripalvelujen_kayttajina.pdf

YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja 2015. Suomen YK-liitto. (Luettu 01.04.2019)

Zacheus, Tuomas 2008. Suomalaiset ja vapaa-aika, Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 8, Tampereen yliopisto,
https://www.fsd.uta.fi/fi/tietoarkisto/julkaisut/julkaisusarja/fsdjs08_vapaa-aika.pdf)

9 Liitteet

Liite 1:

Kysely Kuurojen Liiton ja Kuuloliiton edustajille:

24.10.2018 -> Kuurojen liitto:

-SESItä voisi kysyä, kuinka tavoitteisiin ollaan ajateltu päästä? Eli kuinka aiotaan konkreettisesti toimia?

-Tekstityksen pakollisuus on jo hyvä asia, mutta kuinka sitä valvotaan, ja kuinka tuotantoyhtiöt lähtevät tätä sääntöä toteuttamaan?

-Oletteko olleet yhteydessä elokuvateattereihin?

-Saatteko tietoa elokuvateattereilta, jos niissä on suomenkielisen elokuvan näytöksiä tekstitettyinä suomeksi?

29.10.2018 -> Kuurojen liitto, Kuuloliitto

Onko tehty kyselyjä tai tutkimuksia sen suhteen, millaisia toiveita ja tarpeita kuuroilla ja huonokuuloisilla olisi elokuvateattereissa käymistä koskien?

Oletteko olleet suoraan yhteydessä elokuvateattereihin?

18.01.2019 sähköposti-> Kuurojen Liitto, Kuuloliitto

Liite 2. Kokemusasiantuntijan, viittomakielisen kuuron henkilön haastattelu.

Katsotko mielelläsi elokuvia? Ulkomaisia vai kotimaisia?

Miten viittomakielinen ihminen voi seurata elokuvateatterissa elokuvaa? Jääkö paljon epäselväksi? Onko tekstityksistä hyötyä?

Minkälaisia tekstityksiä toivoisit?

Onko parempi katsoa elokuvia tv:stä vai elokuvateatterissa? Kuvaile näitä kokemuksiasi.

Liite 3. Asiantuntijahaastattelu elokuvatekstityksiä rahoittavalle taholle

29.10.2018 -> Kotimaan levityspäällikkö, Suomen elokuvaseäitiö

“Minkälaisia toimenpiteitä elokuvan saavutettavuuden parantamiseksi ollaan suunniteltu? Milloin nämä toimenpiteet tulevat pakollisiksi?

Voidaanko elokuvateattereita jatkossa velvoittaa heikkokuuloisille tarkoitettun tekstityksen käyttöön? Onko jonkinlainen saavutettavuusmanuaali julkaistu, johon voisin tutustua?”

Liite 4

Kysely. Yhteydenotot niihin elokuvateattereihin, jotka ovat Filmikamarin yhteystietolistalla.

Kuinka monta suomenkielistä elokuvaa teatterissanne on esitetty 2018 aikana suomenkielisin tai huonokuuloisille suunnatuin tekstityksin? Entä alkuvuodesta 2019?

Mitkä elokuvat olivat kyseessä?

Mitkä olivat kävijämäärät kyseisissä elokuvissa? Arvio riittää, mikäli tarkka tieto puuttuu. Mainitsettehan vielä elokuvateatterinne nimen ja näytössalin koon tässä yhteydessä.

Lisähuomioita, lisätietoa, mikäli haluatte esim. yleisöpalautetta.